

(bliskość Królestwa Bożego, etyczność nauki, praktyczność działalności, pojęcie śmierci Chrystusa i jej znaczenie).

Wchodząc w teologię poszczególnych ksiąg, rozpoczyna w klasyczny sposób, od przedstawienia teologii Ewangelii synoptycznych (Mk—Mt—Łk) (89—124), przy czym teologię Łk przedstawia w świetle jego podwójnego dzieła: Ewangelii i Dziejów Apostolskich, co przyczynia się do poznania historycznego nastawienia Ewangelisty oraz otwartości na bezgraniczne działanie Bożego Ducha.

Teologie pism Janowych (125—149) F. Porsch prezentuje w dwóch częściach: w pierwszej jego Ewangelię, stosunek do synoptyków, cel (objawienie Ojca przez Jezusa poprzez się znaków), posłannictwo Ducha-Parakleta; w drugiej ukazuje światło jego listów, ich dogmatyczność, a w niej stronę praktyczno-etyczną. Ze względu na profetyczno-eschatologiczną wartość Apokalipsy, autor omawia ją w oddzielnym szkicu (251—258).

W nieco szerszy sposób F. Porsch przedstawia rysy teologii św. Pawła, która stanowi centralny punkt dalszego rozwoju myśli w czasie popaulińskim. Omawia podstawowe zagadnienia: Pawłową chrystologię (przebaczanie w Chrystusie), Bożą sprawiedliwość i usprawiedliwienie, wiarę i chrzest, Kościół i tajemnicę Eucharystii, teraźniejszość i przyszłość zbawienia (151—216). Pomija przy tym elementy teologii Listu do Hebrajczyków, przedstawiając je oddzielnie (237—244). Kilka stron poświęcił autor także teologii Listu św. Jakuba (245—249).

Autor na końcu książki podaje podstawową bibliografię. Na uwagę zasługuje bardzo dobrze opracowany skorowidz tekstów Pisma św. użytych w książce.

Jest to przydatna pozycja, szczególnie dla tych, którzy chcą szybko i skrótowo zapoznać się z głównymi nurtami teologii NT. Autor podaje główne rysy teologicznego i chrystologicznego rozwoju w NT. Obysmy i my mogli doczekać się tego typu opracowań na naszym rynku wydawniczym.

Kraków

DOMINIK TOMCZYK SCH. P.

KS. STANISŁAW JANKOWSKI SDB, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, Rzym 1983, s. 415.

Już jedna z pierwszych stron zawierająca post scriptum Słowa wstępnego autora, młodego bibliisty salezjańskiego w Ładzie nad Wartą, nastroja bardzo sympatycznie. Szczęśliwie bowiem się zdarzyło, że niemal równocześnie do rąk czytelników polskich zaczynają docierać dwa przewodniki po Ziemi Świętej: ten tu omawiany oraz franciszkański, autorstwa o. Donato Baldiego, obszerniejszy, ze zdjęciami wyłącznie kolorowymi, uzupełniony przez Aleksandra Kowalskiego, wydany przez krakowską provincję OO. Franciszkanów (Reformatów), wydrukowany w Asyżu, z rokiem wydania 1982. W rzezonym post scriptum ks. Jankowskiego znajdują się ciepłe słowa życzliwości, radości oraz uznania dla p. Aleksandra „za jego pracowity wkład, by przybliżyć polskiemu społeczeństwu Ziemię, w której tkwią korzenie naszej wiary” (s. 14). Słowa te budzą życzliwość własnie i wdzięczność nie tylko dla przedsięwzięcia franciszkańskiego, ale i dla przedstawiciela rodziny salezjańskiej. Widzieć bowiem dobro jako owoc cudzej pracy to dobry przymiot.

Przewodnik ks. Jankowskiego (ze słowem wprowadzającym ks. prałata Bogumiła Lewandowskiego z Rzymu) rozpoczyna się wiadomościami wstępnymi dotyczącymi nazwy Palestyny, jej położenia i granic, podziału geograficznego i historycznego, gór palestyńskich, grot, dolin, wąwozów, spraw klimatycznych, flory i fauny, dróg, a także mieszkańców Palestyny. Znajdujemy też streszczenie historii, poczynając od epoki kamiennej, poprzez chalkolit, brąz, okres żelaza, okres perski, hellenistyczny, rzymski I i II, bizantyński, arabski, wypraw krzyżowych, mamelucki i osmański

aż do okresu mandatu brytyjskiego zakończonym pojawieniem się państwa Izrael w dn. 14 maja 1948 r. We wstępnej części znajdujemy też wzmianki o Polakach w Ziemi Świętej — już z czasów krucjat datują się pierwsze wzmianki o rycerzach polskich, obecnie natomiast znajdują się dwa domy polskie prowadzone przez poznańskie elżbietanki, dodajmy: domy będące własnością prymasa Polski. Należałoby dopowiedzieć, że staniem tychże samych elżbietanek (z dzielną siostrą Rafałą na czele!) powstał trzeci dom — na Górze Oliwnej, sierociniec „Dom Pokoju” — oraz że istnieją trzy punkty duszpasterstwa polskiego: w Jaffie i Hajfie prowadzone przez dwóch polskich Żydów — ks. G. Pawłowskiego i o. Daniela Rufajzena OCD — a także w Jerozolimie przez ks. Obuchowskiego, zmartwychwstańca. Do części wstępnej należą także dane o archeologii Palestyny, o religiach tu reprezentowanych, a więc o judaizmie, islamie oraz o chrześcijaństwie palestyńskim od pierwszych gmin aż do czasów obecnych. Mamy też krótki rys dotyczący miejsc świętych, zainteresowania się nimi od czasów św. Justyna i bpa Melitona z Sardes, o istniejącym modus vivendi między wspólnotami grecką, łacińską, ormiańską i koptijską. Część wstępną zamykają praktyczne i bardzo pożyteczne uwagi o możliwościach dojazdu z Polski do Ziemi Świętej, projekt dwuwariantowej (siedmiodniowej) pielgrzymki grupowej, również dwuwariantowej (dziesięciodniowej) oraz projekt pielgrzymki czternastodniowej. Znalazły się też wskazówki praktyczne dotyczące wydatków, odzieży, fotografowania, podano też użyteczne adresy i telefony w Jerozolimie, w Nazarecie, na Taborze, w Tyberiadzie, w Jaffie.

Właściwie treść *Przewodnika* składa się z dwu części. Pierwsza obejmuje Jerozolimę, druga natomiast resztę Ziemi Świętej. W części jerozolimskiej czytamy o duchowym znaczeniu tego miasta dla Żydów, dla Arabów oraz dla chrześcijan. Znajdujemy też główne daty z dziejów Jerozolimy, ogólny opis miasta i wreszcie systematyczne jego zwiedzanie poprzez sześć wytyczonych przez autora tras. Są one bardzo interesujące, ponieważ stanowią wielką pomoc dla jakiegokolwiek organizatora pielgrzymek po Mieście świętym. Tak więc mamy następujące trasy: bazylika Bożego Grobu, plac świątynny — to dwie trasy, trzecia obejmuje Betezde, Flagelację, Lithostrotos oraz Drogę Krzyżową, czwarta zaś Bramę Jafską, Cytadelę, Dzielnicę Ormiańską, Syjon Chrześcijański, Miasto Dawidowe, Cedron i Gehennę, piątą Górę Skopus, Górę Oliwną, Betfage i Betanię, szóstą natomiast trasa prowadzi do nowej Jerozolimy i do Ain Karem.

Część pozajerozolimską wytycza również sześć tras. Oto one: Jerozolima — Betlejem — Hebron — Beer Szeba; Jerozolima — Morze Martwe — Eilat — Synaj; Jerozolima — Nablus — Nazaret; Jerozolima — Jerycho — Tyberiada — Górna Galilea; Jerozolima — Tel Aviv — Hajfa — Akko; Jerozolima — Szefera — Negev. Objasnienia wypełniające treść tras są zwięzłe, rzeczowe, w sposób wystarczający pouczające o poszczególnych miejscach, o ich historii. Znajdujemy nawet informacje o autobusach, szuterach czy taksówkach.

Całość kończy się dodatkiem zawierającym teksty Mszy świętych odprawianych na ważniejszych miejscach w Ziemi św. oraz pieśń dziękczynną „Magnificat Pielgrzymów”. Należy się cieszyć, że literatura biblijna w języku polskim ubogaciła się w tego rodzaju *Przewodnik*. Jest to niewątpliwie — łącznie z *Przewodnikiem* D. Baldiego — wypełnienie wielkiej luki. Szkoda tylko, że dla całości piękna i pełnej doskonałości w *Przewodniku* ks. Jankowskiego nie dano wszystkich zdjęć kolorowych. Białoczarne nie są efektywne! Mimo to nie potrzeba tej pozycji nikomu zalecać, gdyż ona sama się chwali.